

بررسی جامعه‌شناختی نقش گردشگری پایدار بر توسعه اقتصادی-اجتماعی شهر

سمیرم

رحیم کریمی^۱، نبی‌الله ایدر^۲، محمدعلی چیت‌ساز^۳

چکیده

گردشگری پایدار شهری مراکز اصلی رشد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در هر کشوری هستند که خود را به‌عنوان جذاب‌ترین نقاط برای ایجاد ثروت، کار، خلاقیت و نوآوری اثبات کرده‌اند. هدف این پژوهش بررسی جامعه‌شناختی نقش گردشگری پایدار بر توسعه اقتصادی-اجتماعی شهر سمیرم در سال ۱۴۰۱ بود. پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایش و با ابزار پرسشنامه صورت گرفته است. جامعه پژوهش را شهروندان ۱۸ تا ۶۰ ساله ساکن شهر سمیرم تشکیل داده‌اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۳۵۰ نفر تعیین شد و با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای، انتخاب شدند. برای تحلیل داده‌های پژوهش، از آزمون‌های ضریب همبستگی با نرم‌افزار **spss24** و تحلیل معادلات ساختاری با نرم‌افزار **Amos25** استفاده شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ، محاسبه و مناسب ارزیابی شد که بر اساس آن ضریب متغیرهای پژوهش و ابعاد آن بیش از ۰.۷ بود. در این پژوهش با به‌کارگیری آمار استنباطی رابطه متغیرهای امنیت گردشگران، شبکه حمل‌ونقل، امکانات تفریحی و برنامه‌ریزی با متغیر وابسته پژوهش یعنی توسعه اقتصادی-اجتماعی سنجیده شد که رابطه همه متغیرها مورد تأیید قرار گرفت. نتایج نشان داد که این متغیرهای امنیت گردشگران، شبکه حمل‌ونقل، امکانات تفریحی و برنامه‌ریزی با متغیر وابسته پژوهش، توسعه اقتصادی-اجتماعی

۱. دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران.

rahimkarimi1349@yahoo.com

۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران (نویسنده مسئول).

ider62@yahoo.com

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران.

رابطه معنی‌داری دارند. با استفاده از نرم‌افزار **Amos25** و رسم مدل مقدار تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل تبیین شد.
کلمات کلیدی: گردشگری پایدار، اقتصادی، اجتماعی، توسعه.

مقدمه

از زمان شکل‌گیری نخستین شهرها و تمدن‌ها در اعصار گذشته تا به امروز، شهرها تحولات و دگرگونی‌های بسیاری را از سر گذرانده‌اند؛ که تفاوت آن‌ها، تنها در آهنگ تغییر و دگرگونی بوده که گاه بطئی و آهسته و گاه تند و شتابان بوده است. پس از رویدادهای مهمی چون انقلاب صنعتی، جنگ جهانی دوم و انقلاب تکنولوژی، حمل‌ونقل و ارتباطات، سرعت رشد و تحولات شهرها شدت گرفت، به گونه‌ای که شهرنشینی را به الگوی جدید و مسلط زندگی اجتماعی انسان‌ها تبدیل کرد (نبوی، ۱۳۹۰: ۱۰۴).

در حال حاضر بیش از ۵۰٪ از جمعیت دنیا یعنی نزدیک به ۷/۵ میلیارد نفر، در شهرها زندگی می‌کنند. بر این اساس قرن بیست و یکم به واسطه زندگی شهری به گونه‌ای پیش می‌رود که قبلاً همچون آن را تجربه نکرده‌ایم (بندر آباد، ۱۳۸۹: ۱۳۲). چنین پدیده‌ای همراه با خود چالش‌ها و معایبی را به همراه داشته است که بیکاری، حجم بالای ترافیک شهری، بی‌خانمانی، مسائل مرتبط با مسکن، حاشیه‌نشینی، آلودگی هوا و مواردی از این قبیل را به وضوح می‌توان مشاهده کرد. همه این موارد بشر را با بحرانی مواجه ساخته که از آن به توسعه ناپایدار یاد می‌شود.

آنچه واضح و بدیهی است آن است که بحران توسعه‌ی ناپایدار در سراسر کره زمین فراگیر شده است (بندر آباد، ۱۳۸۹: ۱۳۲). امروزه ۱.۶ میلیارد نفر در مسکن نامناسب در سراسر جهان زندگی می‌کنند. بیش از ۱۰۰ میلیون نفر در سراسر جهان بی‌خانمان هستند (هیتت^۱، ۲۰۱۵). حدود یک‌چهارم مردم در شرایطی زندگی می‌کنند که سلامتی، ایمنی، رفاه و توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرصت‌های آن‌ها در معرض آسیب هستند. مهم‌ترین کانون این روندها شهرها هستند. بر اساس برنامه سوم اسکان، به رسمیت شناختن اهمیت شهرها و دیگر مراکز شهری برای توسعه اقتصادی-اجتماعی مهم است

¹ Habitat

(بلانکاس^۱، ۲۰۰۰: ۱۵-۳). پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰، ۷۰ درصد از جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی کنند. (هویت، ۲۰۱۵). رشد جمعیت و شهرنشینی با اضافه شدن ۲.۵ میلیارد نفر به جمعیت شهری در جهان تا سال ۲۰۵۰ پیش‌بینی می‌شود ادامه داشته باشد که نزدیک به ۹۰ درصد از افزایش جمعیت در آسیا و آفریقا متمرکز خواهد بود. آسیا، با وجود اینکه سطح پایین‌تری از شهرنشینی را دارد، ۵۳ درصد از جمعیت شهری در جهان را در ۲۰۱۴ دارا است. بررسی سرشماری‌ها حاکی از آن است که نسبت شهرنشینی ایران از ۳۱ درصد در سال ۱۳۳۵، به ۷۴ درصد در سال ۱۳۹۰ رسیده است. به این ترتیب طی نیم قرن گذشته تعداد جمعیت شهری بالغ بر ۹ برابر شده است. در سال ۱۳۹۰ جمعیت شهری ایران از مرز دو سوم کل جمعیت کشور فراتر رفت. انتظار می‌رود روند شهرنشینی در ایران همچنان سیر صعودی خود را ادامه داده و در سال ۱۴۳۰ به حدود ۸۵ درصد برسد (فتحی، ۱۳۹۴: ۲).

در این میان آنچه حائز اهمیت فراوان است میزان ارائه خدمات شهری به شهروندان است که می‌تواند با رشد بی‌رویه جمعیت شهری با بحران‌های زیادی مواجه شود؛ بنابراین لازم و ضروری است تا مسئولان و مدیران شهری به منظور ارائه بهتر خدمات و امکانات به شهروندان، رویکرد توسعه پایدار را در پیش گرفته و برای توسعه اقتصادی-اجتماعی شهرها برنامه‌های راهبردی و کارآمد داشته باشند. یکی از این دسته سیاست‌های راهبردی مباحث مرتبط با توسعه صنعت گردشگری به‌ویژه گردشگری پایدار است.

توسعه گردشگری پایدار نیازمند ایجاد زیربناها و توسعه تسهیلاتی است که می‌تواند رونق گردشگری را به همراه داشته باشد از جمله این زیرساخت‌ها می‌توان به توسعه حمل‌ونقل و راه‌ها، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، گسترش پول الکترونیک، توسعه اماکن اقامتی، رستوران‌ها و هتل‌ها و توسعه بهداشت عمومی و همچنین توسعه تسهیلات تفریحی و امور رفاهی اشاره داشت. جوامع توسعه‌یافته‌تر، دارای زیرساخت‌های مناسب‌تری در این حوزه می‌باشند. در چنین جوامعی صنعت گردشگری با دیگر صنایع از تعامل بیشتر و منطقی‌تری برخوردار است. از این رو درجه توسعه‌یافتگی کشورها با میزان

¹ Blancas

تأثیرگذاری صنعت گردشگری بر رشد اقتصادی آن رابطه مستقیم دارد (فرانسیسکو^۱ و همکاران، ۲۰۱۵).

به عقیده جینگ جینگ صنعت توریسم از دو جهت دارای اهمیت است: اولاً موجب آشنایی مردم با دیگر فرهنگ‌ها، نژادها، اقوام، سرزمین‌ها، گویش‌ها و ... می‌شود و ثانیاً از نظر اقتصادی یکی از منابع مهم درآمد و ارز و نیز ایجاد اشتغال محسوب می‌شود که امروزه جنبه اقتصادی آن بیشتر مورد توجه قرار گرفت است (جینگ جینگ^۲، ۲۰۱۷: ۲۹).

در این راستا گردشگری به‌عنوان عامل کلیدی در جنگ با فقر، یک ابزار اولیه برای توسعه پایدار محسوب می‌شود (سازمان ملل، ۲۰۰۷). رشد میزان گردشگری در جهان حاکی از آن است که گردشگران بین‌المللی از ۲۵ میلیون در سراسر جهان در سال ۱۹۵۰ به ۱۱۳۳ میلیون نفر در سال ۲۰۱۴ رسیده است. به همین ترتیب، درآمد گردشگری بین‌المللی در سراسر جهان از ۲ میلیارد دلار در سال ۱۹۵۰ به ۱۲۴۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ رسیده است. همچنین ۹ درصد تولید ناخالص داخلی و از ۱۱ شغل یک شغل را در جهان به خود اختصاص داده است (سازمان جهانی گردشگری^۳، ۲۰۱۵: ۳). چون گردشگری یک عامل خوب برای به دست آوردن پایداری شهری، به‌ویژه در شهرهای پیچیده کشورهای جهان سوم است. به‌گونه‌ای که گردشگری نه‌تنها یک پدیده اجتماعی، بلکه یک کسب‌وکار بزرگ است (تی کی‌اکسین^۴، ۲۰۱۴) که به یک عنصر مهم و جدایی‌ناپذیر استراتژی‌های توسعه تبدیل شده است (روشنا^۵، ۲۰۰۷: ۶۱) و حتی می‌تواند در جهت حفظ و احیای فضاها کهن شهری به‌عنوان سرمایه‌های فرهنگی نقش بسزایی داشته باشد (سپهوند و همکاران، ۱۳۹۲: ۵).

بنابراین برای حفظ سرمایه‌های فرهنگی شهرها رویکرد پایداری به گردشگری از الزامات اصلی توسعه پایدار شهری است. توسعه پایدار گردشگری توسعه‌ای است که ضمن پاسخگویی به نیازهای اقتصادی-اجتماعی شهرها، اصول مرتبط با توسعه پایدار را مورد توجه قرار دهد. گردشگری پایدار سعی در تنظیم روابط بین جامعه میزبان، مکان

¹ Francisco

² Jingjing

³ UN WTO

⁴ Tay Kai Xin

⁵ Rossana

گردشگری و گردشگران دارد چون این رابطه می‌تواند پویا و سازنده باشد و به دنبال تعدیل فشار و بحران بین این عناصر است تا آسیب‌های محیطی و فرهنگی را به حداقل رسانده، رضایت بازدیدکنندگان را فراهم آورده و به رشد اقتصادی ناحیه کمک می‌کند.

درواقع صنعت توریسم از صنایعی است که در سال‌های اخیر به سرعت گسترش یافته و در ردیف یکی از بزرگ‌ترین منابع درآمد جهان در آمده است. کارشناسان، صنعت گردشگری را یکی از راه‌های گسترش و ایجاد رونق اقتصادی می‌دانند. از طرفی، گردشگری کارکردهای گوناگون اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را نیز به همراه دارد و به همین دلیل است که شاهد اهمیت روزافزون آن در سطح جهان هستیم. لذا گردشگری شهری پایدار می‌تواند به عنوان یکی از محبوب‌ترین بخش‌های این صنعت که جذب گردشگران بسیاری را سالانه دارد، در نظر گرفته شود (تریب^۱، ۱۹۹۷: ۳۶۰).

در این میان شهرستان سمیرم که در جنوب استان اصفهان واقع شده است یکی از قطب‌های توریستی ایران است. قدمت این شهر به ۷۰۰ سال قبل از میلاد مسیح برمی‌گردد. همین امر شهرستان سمیرم را به یکی از جاذبه‌های تاریخی برای گردشگران تبدیل کرده است. همچنین شهرستان سمیرم از نظر منابع آبی و طبیعی یکی از بهترین شهرستان‌های استان اصفهان محسوب می‌شود (سایت میراث فرهنگی شهرستان سمیرم). همین امر حاکی از آن است که سامان‌دهی و برنامه‌ریزی مناسب و به‌کارگیری راهبردهایی که بتواند ضمن بهبود توان و ظرفیت گردشگری شهرستان سمیرم را با رویکرد پایدار عملیاتی سازد، نیازمند برنامه‌ریزی و استراتژی‌های سازنده و تسهیل‌گر در این حوزه است. بر این اساس پژوهش حاضر با هدف واکاوی عوامل مؤثر بر گردشگری پایدار و نقش آن در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم انجام گرفته است و درصدد دستیابی به پاسخی مناسب برای این پرسش است که وضعیت صنعت گردشگری پایدار در این منطقه چگونه است و چگونه این عامل بر توسعه اقتصادی اجتماعی شهر تأثیر گذاشته است. لذا هدف اصلی پژوهش حاضر در دو بعد اصلی به بررسی نقش گردشگری پایدار بر توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم و در ابعاد جزئی‌تر به تبیین جامعه‌شناسی رشد امنیت و نقش آن در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم، تبیین جامعه‌شناسی برنامه‌ریزی و نقش آن در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم، تبیین

¹ Tribe

جامعه‌شناسی امکانات و خدمات تفریحی و نقش آن در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم، تبیین جامعه‌شناسی زیرساخت‌های گردشگری و نقش آن در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم و تبیین جامعه‌شناسی توسعه شبکه حمل‌ونقل و نقش آن در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم می‌پردازد.

مروری بر مطالعات تجربی

قهرمان و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پایدار در شهر مراغه به بررسی نقش برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری پرداختند. نتایج بر اساس تحلیل سوات با استفاده از جدول ماتریس تحلیل شاخص‌های اولویت، اهمیت و اجماع بیانگر این موضوع است که وجود آثار تاریخی و باستانی غنی در شهر مراغه و پتانسیل قوی برای سرمایه‌گذاری در زمینه گردشگری مهم‌ترین نقاط قوت و مؤلفه آداب‌ورسوم فرهنگی، به‌عنوان کم‌اهمیت‌ترین آنها در توسعه گردشگری منطقه مراغه محسوب می‌شود. همچنین عناصر نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و عدم حضور گردشگر کافی از مهم‌ترین نقاط ضعف و در مقابل مؤلفه قرار گرفتن شهرستان در مسیر استان‌های آذربایجان غربی و کردستان از سمت غرب به سمت مرکز کشور و بالعکس کم‌اهمیت‌ترین نقاط ضعف در توسعه گردشگری محسوب می‌شوند. در کنار اینها پیشینه غنی این شهر به‌عنوان بهترین فرصت برای جذب گردشگر است. با توجه به استراتژی‌های مطرح‌شده در مورد گردشگری شهرستان مراغه می‌توان به استراتژی رقابتی / تهاجمی تأکید بیشتری داشت؛ زیرا موقعیت طبیعی شهرستان و توسعه اکوتوریسم و ژئوتوریسم و آثار ثبت‌شده تاریخی بسیار در شهرستان مؤید این موضوع است که بتوان بیشتر در این استراتژی توجه کرد. هرچند این موقعیت طبیعی و یا پتانسیل‌های موجود در زیرساخت‌های ورزشی در راستای برگزاری مسابقات ورزشی می‌تواند تا حدودی توجه به استراتژی تنوع را هم در نظر آورد.

هوشیار و آذرخش (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان تدوین استراتژی‌های توسعه گردشگری شهرستان سردشت با رویکرد آمایش سرزمین، به این مهم اشاره داشتند که امروزه فعالیت‌های گردشگری به‌عنوان بخش چهارم فعالیت‌های انسان پس از کشاورزی، صنعت و خدمات محسوب می‌شود به‌طوری‌که از آن به‌عنوان «صادرات نامرئی» نام برده

شده است. به عقیده آنها گردشگری فعالیتی ارزآور و متعادل‌کننده است که موجب توسعه اقتصادی و اجتماعی در سطح منطقه شده و توزیع عادلانه درآمد و همچنین اشتغال‌زایی را به همراه دارد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که توان بالای مناطق نمونه گردشگری شهرستان سردشت و واقع شدن این مناطق در کنار جاذبه‌های بکر می‌تواند به‌عنوان یک نیروی محرک اقتصادی و توسعه پایدار با تکیه بر آمایش سرزمین در منطقه باشند و در راستای برنامه‌ریزی بهتر برای این بخش جهت تحقق استراتژی‌های مطرح‌شده باید اقدامات مختلفی از قبیل توسعه و تجهیز زیرساخت‌های ارتباطی (حمل و نقل، اینترنت، مخابرات و...)، افزایش فرهنگ عمومی مردم برای استقبال از گردشگران، ارائه خدمات مناسب (خدمات رفاهی، بهداشتی، ایجاد رستوران و مجتمع‌های گردشگری)، حمایت دولت از ساکنین روستاها جهت توسعه گردشگری و ایجاد خانه‌های گردشگر پسند و در راستای آموزش و توانمندسازی باید به اقداماتی از قبیل زمینه‌سازی برای ورود پارک علم و فناوری و دانشگاه‌ها پرداخته شود.

حق لسان و بستان‌آباد (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان تأثیر گردشگری بر توسعه پایدار شهری از منظر اقتصادی: مطالعه موردی شهرستان بستان‌آباد، به این نتیجه دست یافتند که با افزایش یافتن شهرنشینی، تنزل یافتن درآمد خانواده‌ها، ضعیف شدن صنعت کشاورزی، نیازمندی به فعالیت‌های پررونق و جایگزین ضرورت می‌یابد. با توجه به دلایل یادشده تمرکز کردن به مسئله گردشگری در توسعه‌یابی پایدار شهری با بهره‌گیری مناسب از منابع طبیعی و انسانی، علاوه بر رشد اقتصادی می‌تواند موجب ترویج کشاورزی و تولید صنایع دستی محلی شود و در بهبود شرایط زیست محیطی تأثیرگذار باشد.

خواجه نبی و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «تحلیل ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی در رشد و توسعه گردشگری شهری، مطالعه موردی: شهر گلوگاه» به تحلیل ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی در رشد و توسعه گردشگری شهری در شهر گلوگاه پرداختند. نوع پژوهش توصیفی-تحلیلی با روش پیمایشی بوده است. جامعه آماری تحقیق شامل خانوارهای شهرستان گلوگاه، مدیران و گردشگران منطقه بوده است که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۶۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه تعیین شدند. جهت انتخاب نمونه‌های تحقیق از روش

نمونه‌گیری تصادفی استفاده گردید. ابزار تحقیق، پرسشنامه محقق ساخته بود که بر اساس نتایج آزمون آلفای کرونباخ، حداقل ضریب پایایی برای تمام متغیرها، ۰/۷، مورد تأیید قرار گرفت. مطابق با نتایج به‌دست‌آمده، در بخش گردشگران و جامعه میزبان ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی بر توسعه پایدار گردشگری شهر گلوگاه، تأثیر مستقیم دارند.

ناصر و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان بررسی شاخص‌های گردشگری پایدار در دستیابی به ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی: ارائه راهکار برای اثرات مخرب مطرح کرده‌اند که صنعت گردشگری یکی از فعالیت‌های مهم اقتصادی در قرن حاضر بوده که منابع اقتصادی و اجتماعی بسیاری را برای کشورهای مختلف جهان به همراه آورده است. توسعه اکوتوریسم به‌عنوان یکی از پرجاذبه‌ترین انواع گردشگری علاوه بر پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، آثار محیط زیستی قابل توجهی نیز می‌تواند داشته باشد. این آثار در صورت عدم دقت نظر، عدم تدوین و انجام اقدامات پیشگیرانه در قالب راهبردها، استانداردها و ارزیابی‌های مستمر، پیامدهای تخریبی بسیاری در محیط‌های انسانی و طبیعی خواهند داشت و موجب ناپایداری محیطی و در نهایت ناپایداری اکوتوریسم خواهند شد. درعین حال اکوتوریسم می‌تواند به‌عنوان ابزاری مناسب در جهت توریسم پایدار نقش جهانی و یا محلی داشته باشد. علیرغم آن اکوتوریسم امروزه اغلب به‌درستی جهت‌دهی نشده و عمدتاً به‌گونه‌ای تعریف شده است که عامل از استانداردهای اعلام‌شده برای نیل و موفقیت در فرآیند پایداری فاصله دارد. تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تشریحی است و با استفاده از اسناد کتابخانه‌ای تدوین گردیده است.

شاو و همکاران (۲۰۲۰)، از طریق چشم‌انداز گردشگری، شهر به‌عنوان یک مقصد توریست، معمولاً شامل جاذبه‌های گردشگری متعدد مانند نقاط دیدنی طبیعی و فرهنگی است. این جاذبه‌ها در فضاهای شهر پس از اشکال خاصی پراکنده می‌شوند: در بعضی مناطق خوشه‌بندی شده و در سایر نقاط پراکنده می‌شوند. شناخته‌شده است که کاربران تورهای خود را در یک شهر نه‌تنها با توجه به فاصله بین جاذبه‌های مختلف بلکه همچنین بر اساس عوامل دیگر مانند محدودیت زمانی، هزینه‌ها، منافع و شباهت‌های

جاذبه‌های مختلف، سازماندهی می‌کنند. از این رو، تورهای مسافرتی کاربران می‌توانند به ما در درک بهتر روابط بین جاذبه‌های مختلف در مقیاس شهر کمک کنند. در این مقاله، یک چارچوب روش شناختی برای شناسایی رفتارهای فضایی و زمانی گردشگران از داده‌های رسانه‌های اجتماعی توسعه داده شده است و سپس از این اطلاعات برای استخراج و تجزیه و تحلیل مناطق گردشگری استفاده می‌شود. ما بر این باوریم که این بخش فضایی شهر، کمک‌های قابل توجهی به زمینه‌های برنامه‌ریزی شهری، تأسیسات گردشگری و ساخت و ساز مناظر خواهد کرد. یک شهر گردشگری معمولی در چین - هوانگشاه به‌عنوان منطقه مطالعه ما برای آزمایش انتخاب شده است.

لیو و همکاران^۱ (۲۰۲۰)، به بررسی زیست پذیری شهری و توسعه گردشگری در چین پرداختند. به عقیده آنها صنعت گردشگری نسبت به کیفیت محلی زندگی، بی‌توجه نیست. با تبدیل نقش‌های قدیمی شهر و شکوفایی گردشگری شهری در چین، تعامل بین گردشگری و زیست پذیری محلی به‌طور چشمگیری برای طرح‌های توسعه پایدار محدوده‌های شهری مهم شده است. هدف مقاله ما، پرداختن به ارتباط داخلی پیچیده صنعت گردشگری در حال ظهور و زیست پذیری محلی در شهرهای چین است. طبق مدل ادراکی و تحلیل‌های آماری تجربی ۳۵ شهر متوسط و بزرگ در طول سال ۲۰۰۳-۲۰۱۲، نویسندگان پی بردند که زیست پذیری شهری و عوامل مرتبط با آن از توسعه گردشگری بهره می‌برد و گردشگری به نوبه خود دارای تأثیر وارونه بر زیست پذیری در محدوده‌های شهری است. همچنین مشخص شد که عملکرد آن‌ها در مناطق فرعی مختلف و برای عوامل مختلف زیست پذیری، متفاوت است. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که ارتباط داخلی جغرافیایی بین زیست پذیری و توسعه گردشگری برجسته است. تهدیدهای بالقوه از توسعه بیش از حد گردشگری روی زیست پذیری شهری به خصوص در چین شرقی و مرکزی در شهرهای بزرگ و متوسطش، می‌تواند از تحلیل‌های تجربی ما استنتاج شود. این نتیجه‌گیری‌ها ممکن است منجر به درس‌های مهمی برای سیاست‌گذاران شود درحالی‌که پیشنهادهاى مختلفی بر مبنای یافته‌های ما نیز ارائه گردیده است.

آگیویوا و همکاران^۱ (۲۰۱۹)، در پژوهشی تحت عنوان پیشروی به‌سوی یک بخش گردشگری پایدارتر در یک سطح شرکتی، شاخص‌های متعددی را برای سنجش گردشگری پایدار تولید کرده‌اند. هدف این مقاله بررسی تعدادی از مطالعاتی است که موضوعات مختلفی را جهت شناسایی اشتراکات بین آن‌ها پیشنهاد کرده‌اند که ممکن است به‌عنوان یک نقطه شروع برای شرکت‌ها جهت حرکت به سمت یک مسیر پایدارتر عمل کنند. هفت موضوع شاخص کلیدی شامل ایجاد شغل، ماندگاری کسب و کار، کیفیت زندگی، کیفیت آب، مدیریت پسماند، حفظ انرژی و حفظ یکپارچگی مشترک به وجود آمد. عبارت «موضوع شاخص» برای موضوعی استفاده می‌شود که چیزهایی را شناسایی می‌کند که باید جهت نظارت بر پیشروی به‌سوی گردشگری پایدار ارزیابی شوند، به همراه تشخیص همزمان اینکه معیارهای خاص سنجش ممکن است بسته به آیا آن‌ها مستقر، زمینه‌ای یا شرکتی هستند متغیر باشد.

ارزیابی و جمع‌بندی مربوط به پیشینه‌های بررسی‌شده حاکی از آن است که در سال‌های اخیر، مطالعات متعددی تأثیر گردشگری بر رشد اشتغال، رشد اقتصادی شهری و ... را مد نظر قرار داده‌اند؛ اما آنچه در این میان به چشم می‌خورد آن است که معمولاً پژوهش‌های انجام‌گرفته به جنبه‌های مرتبط با توسعه پایدار گردشگری و نقش آن در توسعه اقتصادی اجتماعی شهرها توجه کمتری داشته‌اند. همچنین اکثر پژوهش‌های صورت گرفته یا به‌صورت توصیفی به پدیده مزبور پرداخته‌اند و یا آنکه یکی از جنبه‌های اقتصادی و یا اجتماعی را مورد مطالعه قرار داده‌اند؛ اما آنچه پژوهش حاضر را از سایر پژوهش‌ها متمایز می‌سازد آن است که این پژوهش هر دو جنبه توسعه اقتصادی اجتماعی شهری را در کنار یکدیگر و با روش تحلیلی و با نگاهی به عوامل تأثیرگذار بر توسعه پایدار اقتصادی اجتماعی بررسی کرده است؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی توسعه گردشگری پایدار و نقش آن در توسعه اقتصادی اجتماعی شهرها، یکی از پژوهش‌هایی است که می‌تواند به برنامه ریزان شهری در زمینه توسعه پایدار اقتصادی اجتماعی شهرها کمک شایانی کند.

ادبیات و مبانی نظری تحقیق

گردشگری پایدار

پایداری را می‌توان به منزله‌ی مفهومی برای انواع مختلف گردشگر و محیط در نظر گرفت (کلارک^۱، ۲۰۰۶؛ سارینین^۲، ۱۹۹۷). مسئله این است که آیا می‌توان از مفهوم پایداری به‌طور مفید و مؤثر استفاده کرد (شارپلی، ۲۰۰۰؛ سارینین، ۲۰۰۶؛ لیو، ۲۰۰۳؛ هانتز، ۱۹۹۵) محققانی چون باتلر (۱۹۹۸)، پیترز (۲۰۱۲) و ویور (۲۰۱۲) توسعه‌ی پایداری را اصطلاحی جاافتاده می‌دانند؛ درحالی‌که در مرحله‌ی اجرا چندان موفق نبوده است. این مهم می‌تواند ناشی از نا اطمینانی در معنای پایداری باشد. کمیته برانت لند در سال ۱۹۸۷ بیان می‌کند: توسعه‌ی پایدار پاسخگوی نیازهای جاری بدون توجه به توانایی نسل‌های آتی در مواجهه با این نیازهاست. توسعه‌ی پایدار در سه سطح پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی مورد بحث واقع شده است (نوابخش، ۱۳۹۳: ۴۷). گردشگری پایدار جهت فقرزدایی و کاهش مهاجرت، ایجاد رفاه اجتماعی، حفظ ویژگی‌های فرهنگ سنتی، حفظ بافت سنتی، ایجاد فرصت‌های شغلی در کنار فعالیت‌های کشاورزی و دامداری در مناطق روستایی، عنصری اساسی و ضروری محسوب می‌شود (قادری، ۱۳۹۳: ۱۶). این صنعت می‌تواند به‌عنوان مهم‌ترین استراتژی برای اشتغال‌زایی سریع در بعضی مناطق معرفی شود (یولاندا، ۲۰۱۴: ۴۵)؛ بنابراین در سال‌های اخیر اهمیت صنعت گردشگری به‌عنوان راهکاری برای توسعه اقتصادی اجتماعی به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه مورد توجه سیاست‌گذاران واقع شده است.

توسعه گردشگری پایدار

توسعه گردشگری پایدار، توسعه‌ای است که بتواند با توجه به امکانات توریسم در کشور و نوع گردشگران بالقوه و بالفعل، از بروز مشکلات بپرهیزد و حداکثر مزیت‌ها را کسب کند. به عبارت دیگر، توسعه گردشگری پایدار عبارت است از گسترش این صنعت و جذب گردشگران به کشور با استفاده از منابع موجود، به گونه‌ای که ضمن پاسخ دادن به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و ضوابط قانونی جامع و همچنین انتظارات گردشگران، بتواند وحدت و یکپارچگی، هویت فرهنگی و سلامت محیط زیست، رشد

1 Clarke

2 Saarinen

اقتصادی و رفاه مردم و میهمانان، آنان را به گونه‌ای متوازن و پیوسته تأمین کرد. از این رو در توسعه گردشگری پایدار سه عامل مورد تأکید است:

کیفیت گردشگری پایدار: که می‌تواند تجربه‌ای باکیفیت بالا به گردشگران ارائه دهد، همچنین باعث می‌شود که کیفیت زندگی جامع میزبان بهبود یابد و کیفیت محیط زیست نیز حفظ شود.

حفظ و دوام: گردشگری پایدار، دوام منابع طبیعی و دوام فرهنگ جامعه میزبان را تضمین می‌کند.

تعادل محلی: گردشگری پایدار بین نیازهای صنعت گردشگری، حمایت از محیط زیست و جامعه محلی، نوعی تعادل و توازن برقرار می‌کند (میسون، ۱۳۹۰). این مسئله به برنامه‌ریزی در سطح مدیریت شهری نیاز داشته و ضرورت دارد مدیران شهری در راستای برنامه‌ریزی برای ایجاد زیرساخت‌های گردشگری پایدار اقدامات لازم را اجرا نمایند.

برنامه، مجموعه‌ای منظم از اقدامات است که برای دستیابی به یک هدف واحد یا تعادل بین اهداف متعدد، تنظیم و طراحی می‌شود. مورفی (۱۹۸۵) نیز این مطلب را افزود که برنامه‌ریزی با پیش‌بینی و تغییر در یک نظام، به منظور ارتقای توسعه به شکل افزایش منافع اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی در روند توسعه، مرتبط است. در این راستا، هاردی و بیتون (۲۰۰۱) معتقدند که برنامه‌ریزی باید به روش کل‌گرایانه انجام شود که جنبه‌های مختلف زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و بازدیدکنندگان را در نظر بگیرد. این نیاز به برنامه‌ریزی باید فعال، پیوسته و هماهنگ با تغییر در خصوصیات و نیازهای اجتماع محلی باشد.

همانگونه که از ادبیات و مبانی نظری تحقیق برمی‌آید به عقیده محققان حوزه جامعه‌شناسی و علوم اقتصادی، گردشگری مزایای اقتصادی و اجتماعی بسیاری دارد که آن را می‌توان به‌عنوان ابزاری برای رشد و توسعه اقتصادی اجتماعی می‌توان نام برد؛ بنابراین یکی از دلایل عمده برای رونق گردشگری و تلاش دولت‌ها برای رشد این صنعت درون جوامعشان، ورود مزایای اقتصادی و معرفی ویژگی‌های برجسته ملی، تاریخی و طبیعی موجود در جوامع است. در چند دهه اخیر این صنعت توانسته است به‌عنوان یک بخش عمده اقتصادی، منبع مهمی برای افزایش اشتغال و رشد درآمد ارزی

خود را نشان دهد؛ اما آنچه واضح است آن است که گردشگری باید در مسیر اهداف توسعه پایدار حرکت کرده و بتواند به‌عنوان موتور توسعه اقتصادی، به کاهش نرخ بیکاری و فقر و توسعه اجتماعی جامعه کمک کند.

در واقع گردشگری پایدار در دنیای امروز رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلندمدت صنعت گردشگری بدون تأثیرگذاری مخرب بر زیست‌بوم‌های طبیعی است (بارت و کارتر^۱، ۲۰۱۶: ۱۷۹). گردشگری پایدار رهیافت جدیدی است که در ادامه مباحث مرتبط با توسعه پایدار شکل گرفت و از سال ۱۹۹۲ و در طی موج سوم توسعه گردشگری مطرح شد. در این رهیافت، اصول اساسی توسعه و توسعه پایدار بیش از خود گردشگری و اجزا و عناصر آن مد نظر قرار گرفته‌اند (جیمی و اسکس^۲، ۲۰۱۰: ۳۳۵۸)، چون در رهیافت اصول اساسی توسعه و توسعه پایدار، گردشگری به‌مثابه چرخه‌ای برای توسعه پایدار قلمداد می‌شود و اصول اساسی توسعه پایدار همانند کاهش فقر روستایی، عدالت و توزیع درآمد، امنیت غذایی، تنوع زیستی و مانند اینها مد نظر است (آرار و داکلاس^۳، ۲۰۱۵). در این رهیافت جدید مفهوم پایداری در سه حوزه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی مد نظر است؛ بنابراین این صنعت می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای رشد اقتصادی اجتماعی جوامع محلی معرفی شده و مورد توجه خاص مدیران و مسئولان برنامه‌ریزی شهری و جوامع قرار گیرد.

حال با توجه به بررسی‌های انجام‌گرفته شاخص‌های مرتبط با گردشگری پایدار در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی به‌عنوان متغیر مستقل تحقیق حاضر را می‌توان در جدول زیر مشاهده کرد:

جدول ۱: ابعاد و شاخص‌های گردشگری پایدار

ابعاد	شاخص‌ها
اقتصادی	کاهش نرخ بیکاری، جذب شاغلان ماهر در گردشگری، افزایش فرصت‌های شغلی برای جوانان، رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، حمایت از کسب‌وکارهای کوچک در حوزه گردشگری،

¹ Barrett & Carter

² Jamey & Essex

³ Arrar & Duclos

<p>اشاعه فرهنگ جامعه میزبان، رشد زیرساخت‌های گردشگری، ایجاد حس تعلق و سرمایه اجتماعی در جامعه محلی، رشد برنامه‌ریزی و افزایش مشارکت در حوزه گردشگری، توسعه شبکه حمل‌ونقل جاده‌ای، رشد امکانات و خدمات تفریحی، برقراری امنیت فزاینده در جوامع میزبان، توسعه رفاه اجتماعی، توسعه بهداشت و آموزش، حفاظت از بناهای تاریخی</p>	<p>اجتماعی</p>
<p>رعایت بهداشت محیط، حفاظت از زیست‌بوم‌های گیاهی و جانوری، حفاظت از زیبایی‌های طبیعی، کاهش میزان آلودگی‌های آب‌وهوا</p>	<p>زیست‌محیطی</p>

بدین ترتیب فرضیه زیر را در رابطه با موضوع پژوهش و در خصوص شهر سمیرم به‌عنوان قطب گردشگری استان اصفهان می‌توان مد نظر قرار داد:

فرضیه اصلی تحقیق: بین گردشگری پایدار و توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم رابطه وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی تحقیق:

بین برقراری امنیت گردشگران و توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم رابطه وجود دارد.

بین توسعه شبکه حمل‌ونقل و توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم رابطه وجود دارد.

بین افزایش امکانات تفریحی و توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم رابطه وجود دارد.

بین برنامه‌ریزی در حوزه گردشگری پایدار و توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم رابطه وجود دارد.

بین توسعه زیرساخت‌های گردشگری و توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی - توسعه‌ای و از نظر روش توصیفی - تحلیلی و از نظر نحوه گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، از نوع تحقیقات میدانی و پیمایشی

قلمداد می‌شود. جهت تبیین مسئله تحقیق، از رویکرد تحقیقات تجربی و توسعه اقتصادی-اجتماعی گردشگری شهری استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شهروندان، مسئولان و کارشناسان حوزه گردشگری شهر سمیرم می‌باشند که در اداره میراث فرهنگی این شهر مشغول به فعالیت می‌باشند. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی بوده و ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته است. برای به دست آوردن حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده و تعداد ۳۵۰ نفر به عنوان حجم نمونه برآورد گردیده است. تجزیه و تحلیل آماری فرضیه‌ها پس از مرحله استخراج داده‌ها از طریق نرم‌افزار کامپیوتری Amos 25 و SPSS20 انجام خواهد شده است.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

امنیت گردشگران

در خصوص امنیت پایدار می‌توان اینگونه اذعان داشت که امنیت پایدار مرهون توسعه پایدار است و توسعه پایدار تضمین‌کننده امنیت ملی است. در واقع امروزه امنیت به‌عنوان مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین اصل در تدوین استراتژی توسعه گردشگری در جهان به شمار می‌آید. میان گردشگری، ثبات، توسعه و امنیت رابطه‌ای تعریف شده وجود دارد، چراکه توسعه زیرساخت‌های جهانگردی تا حدود زیادی به سایر فعالیت‌های جاری و عمرانی یک منطقه، عوامل حمایت‌کننده، قوانین و مقررات (امنیت)، اطلاع‌رسانی، هماهنگی سازمان‌های مرتبط و گسترش حمل و نقل در امور جهانگردی وابسته است و هرگونه بروز ناامنی و به‌کارگیری خشونت در سطوح مختلف زیان‌های جبران‌ناپذیری به این صنعت وارد می‌سازد (صیدایی و هدایتی مقدم، ۱۳۸۹: ۱۰). این متغیر با پرسش‌هایی در قالب طیف لیکرت از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف مورد سنجش قرار گرفته است.

توسعه شبکه حمل و نقل

از دیگر متغیرهایی که در این پژوهش مد نظر قرار گرفته است توسعه شبکه حمل و نقل و نقش آن در گسترش گردشگری پایدار و در نهایت توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم است. هرچه شبکه حمل و نقل جاده‌ای در مناطق شهری و روستایی توسعه یابد به طبع آن گردشگران بیشتری به سمت بازدید از مناطق روی آورده و در نهایت این امر به توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه میزبان کمک می‌کند. این متغیر با

پرسش‌هایی در قالب طیف لیکرت از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف مورد سنجش قرار گرفته است.

رشد امکانات تفریحی

از دیگر متغیرهایی که به رشد گردشگری در یک جامعه کمک می‌کند می‌توان به امکانات و خدمات تفریحی ارائه‌شده از سوی جوامع میزبان اشاره داشت. رشد جاذبه‌های تفریحی می‌تواند یکی از مهم‌ترین دلایل حضور گردشگران در منطقه گردشگری شود. این متغیر نیز با سؤالاتی در قالب طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفته است.

زیرساخت‌های گردشگری

برنامه‌ریزی بلندمدت و کوتاه‌مدت به همراه برنامه‌ریزی استراتژیک می‌تواند زمینه‌های لازم جهت توسعه و گسترش این صنعت و نیز توسعه زیرساخت‌های گردشگری را فراهم آورد. در کشور ما فرصت‌های گردشگری زیادی وجود دارد که تا کنون به آنها پرداخته نشده است. مدیریت کلان و متخصص در صنعت گردشگری حرف اول را می‌زند؛ باید فرصت‌ها را در کشور شناسایی کرد و آنها را در طرح جامع گردشگری گنجانده و زمینه‌های لازم برای سرمایه‌گذاری خصوصی در زیرساخت‌های سخت و نرم مانند هتل‌ها، رستوران‌ها و جاذبه‌ها، آموزش فرهنگ و ایجاد امنیت را مهیا کرد. در پژوهش حاضر متغیر زیرساخت‌های گردشگری در قالب طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفته است.

برنامه‌ریزی

برنامه‌ریزی به‌عنوان پایه و اصول مبنایی برای توسعه گردشگری یکی از متغیرهایی است که در این پژوهش مورد سنجش قرار گرفته است. اینکه تا حد مسئولان شهر سمیرم رویکرد خود را به برنامه‌ریزی برای مدیریت گردشگری پایدار اختصاص داده‌اند از جمله دغدغه‌های محقق در این پژوهش بوده است. لذا متغیر برنامه‌ریزی به‌عنوان یکی از متغیرهای مستقل در قالب طیف لیکرت مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفته است.

یافته‌های تحقیق

آمار توصیفی

جدول ۲: توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب ویژگی‌های فردی

متغیر	مقولات	فراوانی	درصد
تأهل	مجرد	۱۷۶	۵۰/۳
	متأهل	۱۶۰	۴۵/۷
	مطلقه	۱۴	۴/۰
سن	زیر ۳۰	۱۶۴	۴۶/۷
	۳۱ تا ۴۰	۱۳۴	۴۲/۴
	۴۱ تا ۵۰	۲۰	۵/۶
	۵۰ به بالا	۸	۶/۳
شغل	خانه‌دار	۱۵۶	۴۴/۶
	کارمند شرکت خصوصی	۱۲۰	۳۴/۳
	کارمند دولتی	۷۴	۲۱/۱

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول شماره ۲، از مجموع ۳۵۰ نفر نمونه موردسنجش قرارگرفته در این پژوهش، ۱۷۶ نفر معادل ۵۰/۳ مجرد و ۱۶۰ نفر معادل ۴۵/۷ متأهل و ۱۴ نفر معادل ۴/۰ درصد مطلقه هستند. از این میان، ۱۳۴ نفر معادل ۴۶/۷ در سن زیر ۳۰ سال و ۱۳۴ نفر معادل ۴/۴۲ در بین سن ۳۱ تا ۴۰ سال و ۲۰ نفر معادل ۵/۶ در بین سن ۴۱ تا ۵۰ و تعداد ۸ نفر معادل ۶/۳ درصد در سن بالای ۵۰ قرار دارند که کمترین میزان فراوانی مجموعه را شامل می‌شود. در واحد شغل، ۱۵۶ نفر معادل ۴۴/۶ درصد خانه‌دار هستند و ۱۲۰ نفر معادل ۳۴/۳ درصد کارمند شرکت‌های خصوصی هستند و ۷۴ نفر معادل ۲۱/۱ درصد نیز کارمند ادارات دستگاه‌های اجرایی دولتی هستند که کمترین میزان فراوانی مجموعه شغلی را شامل می‌شود.

آزمون نرمالیتی

جدول ۳-آزمون نرمالیتی پرسشنامه

کولموگروف-اسمیرنوف	شاپیرو ویلک
--------------------	-------------

ضریب	درجه آزادی	سطح معناداری	ضریب	درجه آزادی	سطح معناداری
۱/۵۱	۳۴۸	۰/۰۶۱	۱/۷۶	۳۴۸	۰/۰۶۴

با توجه به نتایج جدول ۳ و آزمون‌های نرمالیتی، برای هر دو آزمون شاپیروویلیک و کولموگروف-اسمیرنوف سطح معناداری (۰/۰۶) است و از سطح معناداری استاندارد (۰/۰۵) بیشتر است و این بدان معناست که توزیع داده‌ها نرمال است، همچنین ضریب نرمال بودن بالاتر از یک است؛ بنابراین می‌توان از آزمون‌های پارامتریک برای سنجش رابطه متغیرها استفاده نمود.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل و متغیر اصلی پژوهش

جدول ۴. یافته‌های استنباطی متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته: توسعه اقتصادی-اجتماعی				متغیر مستقل
نتیجه	نوع آزمون	سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی	
قبول	پیرسون	۰/۰۰۰	۰/۳۷۸	امنیت گردشگران
قبول	پیرسون	۰/۰۰۰	۰/۲۶۴	شبکه حمل‌ونقل
قبول	پیرسون	۰/۰۰۰	۰/۲۸۸	امکانات تفریحی
قبول	پیرسون	۰/۰۰۰	۰/۴۷۶	برنامه‌ریزی
قبول	پیرسون	۰/۰۰۰	۰/۵۴۱	زیرساخت‌های گردشگری
قبول	پیرسون	۰/۰۰۰	۰/۶۸۹	گردشگری پایدار

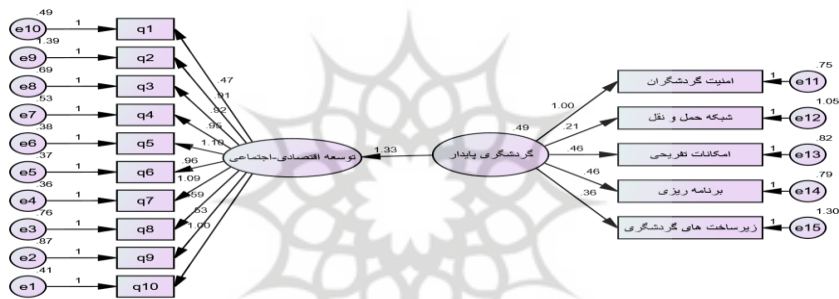
نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان می‌دهد بین همه متغیرها، یعنی بین متغیرهای مستقل پژوهش که عبارتند از امنیت گردشگران، شبکه حمل‌ونقل، امکانات تفریحی و برنامه‌ریزی با متغیر وابسته پژوهش، توسعه اقتصادی-اجتماعی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (جدول ۴). ضرایب همبستگی به‌دست‌آمده حاصل از آزمون ضرایب متغیرها، نشان می‌دهد که ضرایب به‌دست‌آمده امنیت گردشگران برابر با (۰/۳۷۸) و شبکه حمل‌ونقل برابر با (۰/۲۶۴) و امکانات تفریحی برابر با (۰/۲۸۸) و برنامه‌ریزی برابر با (۰/۴۷۶) و زیرساخت‌های گردشگری برابر با (۰/۵۴۱) به‌دست‌آمده است که نشان

می‌دهد به میزان هر واحدی که به متغیر مستقل اضافه می‌گردد، به همان میزان نیز به متغیر وابسته پژوهش یعنی به میزان توسعه اقتصادی-اجتماعی اضافه می‌شود.

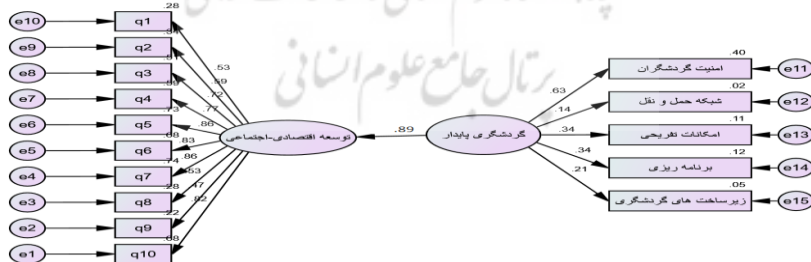
نتایج تحلیل معادله ساختاری متغیرهای پژوهش

داده‌های این تحقیق از روش استاندارد کردن داده‌ها در مسیر تحلیلی آنالیز رگرسیون در SPSS ۲۵ مورد ویرایش قرار گرفت و داده‌هایی که در دامنه +۳ تا -۳ قرار داشتند مورد استفاده قرار گرفتند و داده‌های بیشتر و کمتر از این دامنه از داده‌ها حذف گردیدند تا داده‌های استانداردشده‌تری را برای تحلیل در اختیار محقق قرار دهد. از مجموع ۳۵۰ داده، ۱ داده حذف گردید و ۳۴۹ داده مورد تحلیل قرار گرفت.

نمودار و جداول زیر شاخص‌های برازندگی تحلیل معادله ساختاری را نشان می‌دهد:

مدل ۱: مدل غیراستاندارد معادله ساختاری پژوهش

مدل ۲: مدل استاندارد معادله ساختاری پژوهش

بنابر مدل فوق تمامی سؤال‌ها دارای بار عاملی بالاتر از ۰/۳ و مطلوب هستند. برای بیان مقبولیت مدل از شاخص‌های برازش هنجار شده بنتلر-بونت، برازش نسبی، برازش

افزایشی، توکر-لوئیس، شاخص‌های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج به‌دست‌آمده از مدل در جدول زیر قابل بررسی است.

جدول ۵. شاخص‌های برازش مدل

SRMR	PCFI	PNFI	PRATIO	RFI	IFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA	X2/df	مدل
< ۰/۸	≥ ۰/۶	≥ ۰/۶	≥ ۰/۵۰	≥ ۰/۶	≥ ۰/۹	≥ ۰/۹	≥ ۰/۹	≥ ۰/۹	< ۰/۱	< ۲	میزان قابل قبول
۰/۰۲	۰/۶۸	۰/۶۲	۰/۶۵	۰/۹۱	۰/۹۴	۰/۹۲	۰/۹۳	۰/۹۲	۰/۰۰۰	۰/۰۶۰	محاسبه شده

-خطای جذر میانگین مربعات (RMSEA): مقدار RMSEA به‌دست‌آمده مقدار ۰/۰۰۰ است که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از ۰/۰۷، مطلوب است.

-مقدار NFI یا شاخص برازش هنجار شده بنتلر-بونت به‌دست‌آمده مقدار ۰/۹۲ است که با توجه به مقدار استاندارد ۰/۹ که حد مطلوب این شاخص است، مدل با توجه به این شاخص از برازش مطلوبی برخوردار است.

- مقدار RFI یا شاخص برازش نسبی به‌دست‌آمده مقدار ۰/۹۱ است که این شاخص به برازش نسبتاً مطلوب مدل اشاره دارد.

- مقدار CFI یا شاخص برازش تطبیقی به‌دست‌آمده مقدار ۰/۹۳ است که این شاخص نیز به برازش مطلوب مدل اشاره دارد.

- مقدار PCFI یا شاخص برازش تطبیقی مقتصد برابر ۰/۶۸ و نشان از وضعیت مطلوب مدل دارد.

- مقدار PRATIO یا نسبت مقتصد بودن برابر ۰/۶۵ و نشان از وضعیت مطلوب مدل دارد.

کای اسکوتر بهنجار (X2/DF): در این پژوهش مقادیر کمتر از ۳ به‌عنوان حد مطلوب در نظر گرفته شده است. نسبت کای دو به درجه آزادی برابر ۰/۰۶۰ و مطلوب است. در کل با توجه به کلیه شاخص‌ها (مقدار نامطلوب RMSEA و نسبت کای دو به درجه آزادی) می‌توان گفت که مدل از برازش مناسبی برخوردار است.

بارهای عاملی نشان‌دهنده میزان تأثیر متغیر مشاهده‌شده در تبیین و اندازه‌گیری متغیرهای پنهان مربوط به خود است. برای تأیید بار عاملی به سطح معناداری توجه می‌شود. اگر سطح معناداری از ۰/۰۵ کوچک‌تر باشد میزان تأثیر بار عاملی معنادار است. جدول زیر بارهای عاملی و میزان خطای استاندارد، سطح معنی‌داری و مقدار عدد معناداری (t-value) سؤال‌های مربوط به متغیر مشارکت اجتماعی را گزارش می‌کنند.

جدول ۶. بارهای عاملی مدل

ضریب استاندارد	سطح معناداری	نسبت بحرانی (آماره تی)	خطای استاندارد	تخمین غیراستاندارد	
۰/۷۶۴	۰/۰۰۰	۸/۱۵۴	۰/۱۳۶	۱/۰۰۰	امنیت گردشگران
۰/۷۵۹	۰/۰۰۰	۹/۳۵۴	۰/۱۲۹	۰/۹۶۸	شبکه حمل‌ونقل
۰/۸۸۸	۰/۰۰۰	۱۱/۱۶۶	۰/۱۲۷	۱/۰۰۰	امکانات تفریحی
۰/۷۸۳	۰/۰۰۰	۱۰/۲۵۴	۰/۱۳۴	۱/۰۰۰	برنامه‌ریزی
۰/۷۶۵	۰/۰۰۰	۹/۸۴۷	۰/۱۴۲	۰/۸۷۹	زیرساخت‌های گردشگری

*** به معنای $P < 0/001$

با توجه به کوچک‌تر بودن سطح معنی‌داری در جدول فوق، از میزان ۰/۰۵ مشخص می‌شود تمامی متغیرهای مشاهده‌شده به‌صورت معنی‌داری متغیر پنهان مربوط به خود را تبیین می‌کنند. هر چه مقدار تخمین استاندارد به یک نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده اهمیت و قوی‌تر بودن رابطه است. در نتیجه با توجه به ضرایب استاندارد می‌توان گفت تمام سؤالات متغیر امنیت گردشگران (۰/۷۶۴) متغیر شبکه حمل‌ونقل (۰/۷۵۹) متغیر امکانات تفریحی (۰/۸۸۸) متغیر برنامه‌ریزی (۰/۷۸۳) متغیر زیرساخت‌های گردشگری (۰/۷۶۵) بیشترین نقش را در تعریف متغیر گردشگری پایدار داشته‌اند.

محاسبه پایایی و روایی مدل

جهت بررسی پایایی سازه‌ها فورنل و لاکر (۱۹۸۱) پایایی ترکیبی هر یک از سازه‌ها و آلفای کرونباخ را پیشنهاد می‌دهند. برای بررسی پایایی ترکیبی هر یک از سازه‌ها از ضریب CR استفاده می‌شود. مقادیر قابل پذیرش CR باید ۰/۶ یا بیشتر باشند. مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ نشانگر پایایی قابل قبول است (فیض‌اللهی، ۱۳۹۳). در

جدول (۶) مقدار ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و AVE (متوسط واریانس استخراج شده که باید بزرگ‌تر از ۰/۵ باشد) آورده شده است که نشان‌دهنده مناسب بودن پایایی متغیرهای تحقیق در کل است.

جدول ۷. مقادیر پایایی متغیرهای تحقیق

متغیرها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)	AVE
امنیت گردشگران	۰/۷۸۹	۰/۹۴	۰/۸۳
شبکه حمل‌ونقل	۰/۷۹۲	۰/۹۶	۰/۸۴
امکانات تفریحی	۰/۷۹۱	۰/۹۴	۰/۷۵
برنامه‌ریزی	۰/۸۰۰	۰/۹۶	۰/۹۲
زیرساخت‌های گردشگری	۰/۷۹۳	۰/۹۵	۰/۸۵

برای ارزیابی روایی مدل تحقیق در مرحله اول سؤالات در اختیار متخصصان برای نظردهی قرار گرفت که تمامی سؤالات پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. معیار دوم از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی، روایی همگرا است که به بررسی میزان همبستگی هر متغیر مکنون با سؤالات (شاخص‌های) خود می‌پردازد.

وجود این همبستگی برای اطمینان از اینکه آزمون آنچه را که باید سنجیده شود می‌سنجد، ضروری است. سه شرط برقراری روایی همگرا؛ معناداری بارهای عاملی، آزمون همگن بودن و متوسط واریانس استخراج شده (AVE) است. منظور از معنادار بودن کلیه بارهای عاملی سؤالات، این است که مقدار قدر مطلق t .value از ۱/۹۶ بزرگ‌تر باشد. با توجه به نتایج تحلیل عاملی کلیه شاخص‌ها از ۱/۹۶ بزرگ‌تر بوده و با احتمال ۹۵ درصد معنادار می‌باشند که روایی همگرای مدل پژوهش را تأیید می‌کند. برای همگن بودن نیز باید کلیه بارهای عاملی بزرگ‌تر از ۰/۳ باشند که اطلاعات تحلیل عاملی تأییدی این مورد را نیز تأیید می‌کند. به‌عنوان سومین شاخص برای ارزیابی روایی همگرا از معیار متوسط واریانس استخراج شده (AVE^۱) استفاده گردید. AVE میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر سازه با شاخص‌های خود است.

1 Average Variance Extracted

به بیان ساده‌تر AVE میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هر چه این همبستگی بیشتر باشد برازش نیز بیشتر است. AVE برابر یا بالاتر از ۰/۵ روایی همگرایی کافی را تضمین می‌کند که ملاحظه می‌شود همه متغیرها در دامنه قابل قبول قرار دارند.

علاوه بر سه معیار فوق یک معیار تأییدی دیگر روایی همگرا، پایایی ترکیبی است که برای هر یک از عوامل جهت تأیید روایی همگرا باید بزرگ‌تر از میانگین واریانس استخراجی باشد ($CR > AVE$). با مقایسه این دو به وضوح دیده می‌شود که برای تمامی متغیرهای مکنون برون‌زا، مقدار CR از مقدار AVE بزرگ‌تر است و شرط چهارم روایی همگرا نیز برقرار است. در نهایت با توجه به چهار تست فوق می‌توان نتیجه گرفت که مدل پژوهش از روایی همگرایی مناسبی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی نقش گردشگری پایدار در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم بوده است. بررسی‌های صورت گرفته در این تحقیق حاکی از آن است که امروزه گردشگری به عنوان یکی از ارکان اصلی اقتصاد جهانی سهم چشمگیری در معادلات اقتصادی بین‌المللی ایفا می‌کند. از این رو با توسعه فعالیت‌های گردشگری و شناسایی بخشی از جاذبه‌های جهانگردی ایران بخصوص در نواحی شهری می‌توان به بهبود ارتقای سطح این فضاها کمک شایانی کرد و برای بهسازی و بازسازی کالبد اقتصادی و اجتماعی آنها گام مؤثری برداشت؛ چون توسعه گردشگری شهری هم به ساکنان بومی شهرها و هم اقتصاد ملی کشور کمک می‌کند. بدون شک امروزه گردشگری نقش مهمی را در احیاء و متنوع سازی اقتصادی جوامع ایفا می‌کند، اما در عین حال می‌تواند باعث ایجاد تغییرانی در محیط اجتماعی، اقتصادی و فضای زیستی نواحی گردد و آثار و پیامدهای این فعالیت بر جامعه به صورت فیزیکی، اقتصادی و یا اجتماعی نمایان خواهد بود. از آنجایی که پیامدهای صنعت گردشگری پیچیده است و امنیت گردشگران و گسترش اشتغال در مناطق گوناگون متفاوت است بنابراین، آثاری متفاوت به دنبال خواهد داشت و در مناطق و نواحی مختلف نیز متغیر است. شهر سمیرم یکی از مناطق مستعد برای جذب گردشگر بوده که دارای قابلیت‌های گردشگری بالایی (چه از لحاظ

جاذبه و چه خدمات گردشگری) است و گردشگران زیادی به ویژه در فصول بهار و تابستان از آن دیدن می‌کنند. شهر سمیرم با توجه به ویژگی‌های محیطی، جاذبه‌های فرهنگی، طبیعی و انسانی که دارد می‌تواند با مدیریت و برنامه‌ریزی علمی به شهر نمونه گردشگری در کشور ایران تبدیل گردد. از سوی دیگر گردشگری در این منطقه می‌تواند بر رشد و توسعه اقتصادی اجتماعی شهر، کاهش نرخ بیکاری، اشاعه فرهنگ و تمدن بهبود زیرساخت‌ها و زیربنای شهری از جمله شبکه حمل‌ونقل جاده‌ای، امکانات تفریحی و برنامه‌ریزی برای حفظ محیط زیست، تأثیر گذارد.

در این رابطه فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر نقش گردشگری پایدار بر توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم مورد سنجش قرار گرفت. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از آن است که بین متغیر گردشگری پایدار و توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم رابطه مثبت و معناداری ($r=0/689$) وجود دارد. به این معنا که با رشد گردشگری پایدار، شرایط اقتصادی اجتماعی نیز توسعه می‌یابد. نتایج به‌دست‌آمده برای این فرضیه با نتایج پژوهش هوشیار و آذرخش (۱۴۰۲) و حق لسان و بستان‌آباد (۱۴۰۱) همخوانی دارد.

بررسی رابطه بین برقراری امنیت گردشگران و توسعه اقتصادی اجتماعی نیز حاکی از آن است بین این دو متغیر رابطه مثبت و معناداری ($r= 0/378$) وجود دارد. به این معنا که هرچه مدیران شهری تلاش کنند شرایط لازم برای امنیت گردشگران را فراهم کنند، گردشگری رونق یافته و به طبع آن توسعه اقتصادی اجتماعی به وجود می‌آید. این نتیجه با پژوهش خواجه نبی و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی دارد.

برای سنجش فرضیه سوم مبنی بر رابطه بین توسعه شبکه حمل‌ونقل و توسعه اقتصادی اجتماعی از آزمون پیرسون نیز استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از رابطه مثبت و معنادار بین این دو متغیر است. به این معنا که توسعه شبکه حمل‌ونقل می‌تواند رشد گردشگری و در نتیجه توسعه اقتصادی اجتماعی شهری کمک کند. چون یکی از ملزومات رشد گردشگری در یک جامعه آن است که وضعیت راه‌ها و جاده‌ها در شرایط مطلوب باشند. نتایج این آزمون با مطالعه شاو و همکاران (۲۰۲۰) همخوانی دارد.

فرضیه چهارم در پژوهش حاضر با هدف سنجش رابطه بین توسعه امکانات تفریحی و نقش آن در توسعه اقتصادی اجتماعی صورت گرفت. به این منظور از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از رابطه مثبت و معنادار

(۲ = ۰/۶۸۹) بین این دو متغیر است. به این معنا که هر چه امکانات تفریحی در یک جامعه شهری افزایش یابد حجم بیشتری از گردشگران را به سمت جاذبه‌های شهری می‌کشاند و این امر می‌تواند بر توسعه اقتصادی اجتماعی شهرها تأثیر مثبت بگذارد. نتایج به‌دست‌آمده از این آزمون با یافته‌های خواجه نبی و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی دارد.

از دیگر فرضیات مطرح‌شده در پژوهش حاضر بررسی رابطه بین برنامه‌ریزی و توسعه اقتصادی اجتماعی است. برای سنجش این فرضیه از آزمون همبستگی استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان‌دهنده آن است که بین این دو متغیر رابطه معناداری وجود دارد. به این معنا که هر چه مدیران شهری به ست رویکردهای مبتنی بر برنامه‌ریزی در خصوص توسعه گردشگری حرکت کنند، توسعه اقتصادی اجتماعی بیشتری را می‌توان شاهد بود. نتایج این پژوهش با پژوهش قهرمان و همکاران (۱۴۰۲) همخوانی دارد.

از دیگر فرضیات فرعی که در پژوهش مورد سنجش قرار گرفت می‌توان به رابطه زیرساخت‌های گردشگری و توسعه اقتصادی اجتماعی اشاره کرد. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از رابطه مثبت و معنادار بین این دو متغیر در میان جامعه آماری مورد مطالعه است. به این معنا که با رشد و توسعه زیرساخت‌های گردشگری، شرایط اقتصادی اجتماعی شهروندان بهبود می‌یابد. نتایج این پژوهش با نتایج هوشیار و آذرخش (۱۴۰۲) همخوانی و مطابقت دارد.

در نهایت برای سنجش همزمان متغیرهای تحقیق و نقش آنها در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم از آزمون مدل‌سازی معادلات ساختاری با روش AMOS بهره گرفته شد. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از آن است که مدل پژوهش از روایی مطلوب و قابل قبول برخوردار است.

در پایان پیشنهادهای زیر به‌منظور توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم ارائه می‌شود:

- ۱- مطابق با نتایج به‌دست‌آمده از آزمون فرضیه شماره یک، باید رشد گردشگری پایدار و تأثیر آن در توسعه اقتصادی اجتماعی شهر سمیرم مورد توجه خاص مسئولان و مدیران شهری قرار گیرد و سیاست‌هایی متناسب با این مسئله سیاست‌گذاری و اجرا گردد.

- ۲- مطابق با نتایج به‌دست‌آمده از آزمون فرضیه دوم، برقراری و حفظ امنیت باید از اولویت‌های مورد توجه سازمان میراث فرهنگی در راستای رونق توسعه گردشگری در شهر سمیرم قرار گیرد.
  - ۳- مطابق با نتایج به‌دست‌آمده از آزمون فرضیه ۴ در جهت تحقق اهداف اقتصادی و زیربنایی، ایجاد و توسعه امکانات زیربنایی و تفریحی در مناطق مختلف شهرستان سمیرم برای ایجاد منابع درآمدی جدید برای ساکنین پیشنهاد می‌شود.
  - ۴- مطابق با نتایج به‌دست‌آمده از فرضیه ۵ مدیران شهری سمیرم باید به سمت اتخاذ رویکرد برنامه‌ریزی مبتنی بر گردشگری پایدار حرکت کنند.
  - ۵- مطابق با نتایج به‌دست‌آمده از آزمون فرضیه ۶، پیشنهاد می‌شود با همکاری بخش خصوصی در جهت تحقق اهداف اقتصادی و زیربنایی، ساخت هتل‌های مناسب در شهر سمیرم پیشنهاد می‌شود.
  - ۶- همچنین در جهت تحقق اهداف اقتصادی و زیربنایی انجام پژوهش برای شناخت راهبردهای توسعه گردشگری پیشنهاد می‌شود.
  - ۷- از دیگر پیشنهادها در حوزه توسعه صنعت گردشگری در شهر سمیرم می‌توان به ایجاد زمینه برای پذیرش گردشگر از سوی جامعه و برخورد مناسب و استقبال شایسته از آنان اشاره داشت.
  - ۸- همچنین در جهت تحقق اهداف اقتصادی و زیربنایی استفاده از افراد متخصص در زمینه گردشگری پیشنهاد می‌شود.
- ارگان‌ها و مؤسساتی که می‌توانند از نتیجه پژوهش حاضر بهره‌مند شوند:**
- شهرداری‌های سراسر کشور
سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری
وزارت راه و شهرسازی و شرکت‌های تابعه
شرکت‌های مهندسی مشاور برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی و طرحان شهری
دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی
پژوهشگاه‌های امور شهری

منابع

- بندر آباد، علیرضا. (۱۳۸۹). تدوین اصول الگوی توسعه فضایی و شکل شهر زیست پذیر ایرانی مطالعه موردی مناطق ۱، ۱۵ و ۲۲ تهران. پایان‌نامه، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات
- پیری، عیسی و ملکی، علی. (۱۳۸۷). آسیب‌شناسی مسائل شهری، مجموعه مقالات اولین همایش توسعه محله‌ای/زیر نظر دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، انتشارات طرح نو، تهران.
- توپچی، علی؛ محمدی، محمود و صمیمی، قهرمان. (۱۳۹۱). واکاوی انتقادی - مفهومی از بافت فرسوده، **نشریه دانش‌نما**، صص ۱۸۸-۱۹۰.
- حق لسان، مسعود و اربابی بستان‌آباد، سعید. (۱۴۰۱). تأثیر گردشگری بر توسعه پایدار شهری از منظر اقتصادی: مطالعه موردی شهرستان بستان‌آباد، **مجله اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری**، شماره ۴، صص ۱۳۲-۱۴۲.
- خواجه نبی، فهیمه؛ زند مقدم، محمدرضا و کرکه آبادی، زینب. (۱۳۹۹). تحلیل ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی در رشد و توسعه گردشگری شهری، مطالعه موردی: شهر گلوگاه. **مجله پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری**، سال یازدهم، شماره ۱.
- سپهوند، رضا و عارف‌نژاد، محسن (۱۳۹۲). اولویت‌بندی شاخص‌های توسعه پایدار شهری با رویکرد تجزیه و تحلیل سلسله مراتبی گروهی (مطالعه موردی در شهر اصفهان)، **فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری**، سال اول، شماره‌ی اول، صص ۴۳-۵۹.
- صیدایی، سید اسکندر و هدایتی مقدم، زهرا. (۱۳۸۹). نقش امنیت در توسعه گردشگری، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، سال چهارم، شماره ۸.
- فتحی، الهام. (۱۳۹۴). روند شهرنشینی در ایران، **مجله آمار**، شماره ۱۲.
- قادری، زاهد. (۱۳۹۳). اصول برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی. چاپ سوم، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- قهرمان، ناصر؛ سید میرزایی، سید محمد و ازکیا، مصطفی. (۱۴۰۲). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پایدار در شهر مراغه بر اساس تکنیک سوات، **مجله معماری و شهرسازی آرمان‌شهر**، شماره ۴۲، صص ۲۲۹-۲۴۰.
- میسون، پیتر. (۱۳۹۰). **اثرات گردشگری، برنامه‌ریزی و مدیریت**، ترجمه روزبه میرزایی و پونه ترابیان، تهران، انتشارات ترمه، چاپ دوم.

- ناصح، نگین و تقوی، لعبت. (۱۳۹۸). بررسی شاخص‌های گردشگری پایدار در دستیابی به ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی: ارائه راهکار برای اثرات مخرب، *مجله انسان و محیط زیست*، دوره ۱۷، شماره ۳، صص ۲۵-۳۹.
- نبوی، حمید. (۱۳۹۰). تهران شهر دو طبقه، همشهری، ۲۶ شهریور، تهران.
- Blancas, M.Lozano- Oyola, M. Gonzalez, F.M. Guerrero, R. Caballero, (2011), How to use sustainability indicators for tourism planning: The case of rural tourism in Andalusia) Spain), *Journal of Science of the Total Environment*, Vol 412-413, pp 28-45.
- Habitat, 2006, *Cities Alliance Guide City Development strategies*, UNCHS.
- Jingjing Liu, peter Nijkamp, Xuanxuan Huang, Derong Lin, (2017), Urban livability and tourism development in China: Analysis of sustainable development by means of spatial panel data, *Journal of Habitat International*, Vol 68, pp 99-107.
- Liu and Lin)2020). Urban Livability and Tourism Development in China: Analysis of Sustainable Development by Means of Spatial Panel Data. *Habitat International*, Vol. 68, PP 99-107.
- Rossana, G (2007), *Tourism and the city: Opportunity for Regeneration*, *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, Volume 2, Number 2, pp. 95-111
- Tay Kai Xin, Jennifer Kim Lian Chan, (2014), Tour operator perspectives on responsible tourism indicators of Kinabalu National Park, Sabah, *Journal of Procedia – social and Behavioral Sciences*, Vol 144, pp 25-34.
- Tribe, J(1997). *Corporate strategy for tourism*. International Thomson Business. Press 292.
- World Tourism Organization. (۲۰۱۵). *UNWTO Annual Report*, Madrid.
- Yolanda M.Leon. (2014). *Community Impacts of coastal Tourism in The Dominican Republic*. World Heritage Convention, Educational Cultural Organizat, Vol.14, No.2, pp. 2-15.

COPYRIGHTS

© 2023 by the authors. Licensee Advances in Sociological Urban Studies Journal. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

